

Turgay Yerlikaya
tyerlikaya@setav.org

İnfodemi: Koronavirüsle Mücadelede Yeni Bir Safha

DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ, KORONAVİRÜSLE MÜCADELE SÜRECİNDE LİTERATÜRE YENİ BİR KAVRAM KAZANDIRDI: İNFODEMİ. SALGINLA İLGİLİ YAPILAN VE ÖZELLİKLE SOSYAL MEDYADA DOLAŞIMA SOKULAN BİLGİ KİRLİLİĞİNİ İFADE EDEN BİR KAVRAM OLAN İNFODEMİ, UZMANLARA GÖRE EN AZ VİRÜS KADAR SAĞLIĞIMIZI TEHDİT EDİYOR.

Alman sosyolog Ulrich Beck, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru* adlı eserinde, tarihin özneleri/tanıkları olarak bizlerin, klasik sanayi toplumundan "risk toplumuna" geçiş yaptığımız tezini ortaya atmıştır. Beck'e göre modernleşme ile ortaya çıkan teknik-ekonomik ilerleme, öngörülemez riskleri de beraberinde getiriyordu. Yani bir yandan modernleşirken diğer yandan birtakım risk alanlarının oluşması kaçınılmaz hale geliyordu. Risklerin hiyerarşik biçimde dağıldığı ve riske maruz kalmanın sınıfsal mahiyet arz ettiği gerçeği risk toplumunda farklılaşmıştır. Günümüz dünyasında risklerle başa çıkmakta sınıfsal pozisyonlar bir değişken olarak önem arz ederken, risk unsuru ile karşılaşmak hiçbir biçimde sınıf kategorisi ile ilişkilendirilmemektedir. Örneğin, ünlü bir kişi ya da devlet başkanı olmak sizi karşılaştığınız risklerle mücadelede daha avantajlı kılarken sizi herhangi bir riskten azade kılmamaktadır. "Akışkan" toplumun temel parametrelerinden biri olan "belirsizlik", risk toplumunun kaçınılmaz doğasını bizlere göstermektedir.

Koronavirüsün pandemi halini almasının ardından risk olgusu hayatımızın içerisine daha fazla nüfuz etmiş durumda. Nitekim, günümüzde özellikle internet teknolojileri üzerinde süreç yönetimi ve pandemi ile ilgili ortaya atılan asılsız iddialar, bireylerin sağlıklı bilgilenmeleri anlamında farklı risk unsurları ile karşı karşıya getirmektedir. Bu bağlamda Dünya Sağlık Örgütü, koronavirüs salgınının ardından yaptığı açıklamalarda literatüre yeni bir kavram kazandırdı: İnfodemi. Salgınla ilgili yapılan ve özellikle sosyal medyada dolaşıma sokulan bilgi kirliliğini ifade eden bir kavram olan infodemi, uzmanlara göre en az virüs kadar etkili olmakta ve geniş kitleleri manipüle ederek sağlığımızı tehdit eden bir noktaya ulaşmaktadır.

Manipülatif İçerikler

Örneğin bu süreçte Avrupa Birliği (AB) İzleme Takımı tarafından Rusya'nın koronavirüs hakkında 16 Mart'a kadar olan iki haftalık dönemde yaklaşık 80 dezenformatif içeriği dolaşıma soktuğu iddiası ortaya atılmıştır. Benzer biçimde Çin'in, sosyal medya platformları ve fake (sahte)

hesaplar aracılığıyla Tayvan'da manipülatif içerikleri dolaşıma soktuğu, gündeme gelen iddialar arasındadır. Tayvan Devlet Başkanı Tsai Ing-wen'in enfekte olduğu iddiasının ortaya atılmasının ardından Tayvan hükümeti böyle bir durumun söz konusu olmadığını söyleyerek söz konusu içeriklerin Çin online kaynakları tarafından gündeme getirildiğini iddia etmiştir.

Benzer bir iddia da Slovak Başbakanı Peter Pellegrini'nin şubatın Brüksel'deki AB liderler zirvesinde virüsü diğer AB liderlerine bulaştırdığıdır. Hiç kuşkusuz bu ve benzeri iddiaların gündemde tutulması, ülke otoritelerine olan güveni sarsmayı ve ülke içi gündemleri politik olmayan yollar ile kuşatmayı amaç edinmektedir. Kontrol altına alınması amaçlanan ve devamlı surette geleneksel araçlarla tehdit edilen ülkelerin bu biçimde etkilenmeye çalışılması, internet teknolojilerinin konvansiyonel tehdit yöntemlerini de nedeli dönüştürdüğünü gösteren bir husustur.

Virüsün Medyatikleşmesi

Koronavirüsün medyatikleştirilmesi yani bir medya içeriğinin-

de kitlelere sunulması süreci, ülkelerin kendi iç gündemlerini domine etme ve sorunun farklı yönlerini örtmeleri açısından oldukça önemlidir. Ülkelerin ne tür reaksiyonlar gösterdikleri ve ülke içerisindeki medya anlatılarının nasıl inşa edildiği incelendiğinde, zengin ve farklı medya spekülasyonlarının varlığı dikkat çekmektedir. Örneğin Çin deneyiminde Çin'in başarılı olduğu ve bu krizi çözdüğüne yönelik bir medya söyleminin varlığı dikkat çekmekte ve virüsle mücadelede gösterilen başarının sistemin özellikleriyle birlikte ele alınmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Çin devlet medyası tarafından Xi Jinping'in çok önemli işler kaydettiği ifade edilmekle birlikte Çin'in bu konudaki bilimsel kapasitesi gündeme getirilmekte ve ne denli etkili bir strateji izlendiği vurgulanmaktadır.

Kuşkusuz Çin'in ülke sınırları içerisinde ürettiği bu anlatı küresel anlamda bazı karşı söylemlerle çürütülmeye çalışılsa da genel kanı Çin'in virüsle mücadelede başarılı olduğu yönündedir. İran'da ise durum rejimin güvenliğini tehdit edebilecek saldırıları önleme adına siyaset eksenli yürütülmektedir. Nitekim koronavirüs, ülke içerisinde İran'ı hedef alan biyolojik bir silah olarak değerlendirilmekte ve bu durum İsrail ile ilişkilendirilmektedir. Kimlik siyasetinin ağır bastığı ülkede dini argümanlar üzerinden inşa edilen söylem, reeldeki durumu bütünüyle göstermediği gibi sorunun bilimsel boyutunu da gözden kaçırmaktadır. Avrupa ölçeğinde ise devletlerin sorunu ciddiye almayan tavırları nedeniyle kendi iç çelişkileri ortaya koyulmakta ve sorun görece farklı boyutları ile tartışmaya açılmaktadır. Gelinek noktada, bu krizi küresel gündemde ürettikleri medya söylemleriyle başarılı biçimde yöneten devletlerin önümüzdeki döneme daha güçlü bir biçimde girecekleri öngörülebilmektedir. Bu da küresel alanda güçlü olan ve medya organlarını ulus sınırlarının dışına taşıyan ülkeler açısından bir imkan yaratacağı gibi güçlenen devletlerin muhtelif kısıtlamaları ile de karşı karşıya bırakacaktır.

Rusya'nın koronavirüs hakkında 16 Mart'a kadar olan iki haftalık dönemde yaklaşık 80 dezenformatif içeriği dolaşıma soktuğu iddiası ortaya atıldı. Benzer biçimde Çin'in, sosyal medya platformları ve fake (sahte) hesaplar aracılığıyla Tayvan'da manipülatif içerikleri dolaşıma soktuğu, gündeme gelen iddialar arasındadır.

Sosyal Medyanın Tutumu

Son günlerde özellikle koronavirüs ile ilgili mücadelede kullanılabilecek ilaçlar ve diğer konularla ilgili dezenformasyon yapıldığı bilinmektedir. Sosyal medyanın araç olarak kullanıldığı bu platformlarda, ünlü Youtuber'lar mucize ilaç olarak bazı reklam amaçlı ve gerçeği yansıtmayan ürünleri önermektedirler. Halk içerisinde sağlık önlemleri açısından ciddi bir bilgi kirliliği yaratan bu durum, dolaylı biçimde halk sağlığını tehdit etmektedir. Bu dönemde sadece Türkiye'de değil bütün dünyada koronavirüs ile mücadeleyi etkisizleştirmek ve ülke içi politik gündemi bu yolla etkilemeye çalışan bir dizi operasyonel faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Özellikle seçim ve terör dönemlerindeki fake içerikleri kontrol etmede etkin olamayan ve bir güvenlik sorunu haline gelen söz konusu platformların bu süreçte nasıl bir tavır takınacağı merak konusu olmuştur. Martın ikinci haftasında, Facebook, LinkedIn, Reddit, Twitter ve YouTube gibi küresel internet platformları, virüsle mücadele noktasında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile birlikte hareket edeceklerini açıkladı ve bu konudaki dezenformasyonun önüne geçmek için daha dikkatli olacaklarını beyan ettiler. Bazı noktalar üzerinde mutabakat sağladıklarını deklare eden söz konusu platformlar, koronavirüs ile ilgili asılsız içeriklerle mücadele için bütüncül bir strateji izleyeceklerini ve yerel sağlık otoritelerini dikkate alacaklarını söyleyerek desteklerini ortaya koydular. Bu noktada, TikTok uygulamasının Dünya Sağlık Örgütü'ne destek olması ve örgüt bilgilendirmeleri amacıyla platformu uzmanlara tahsis etmesi önemli bir adımdır.

Youtube başta olmak üzere Facebook ve Instagram gibi şirketlerin örgüt uzmanlarının ve ulusal sağlık otoritelerinin konu ile ilgili açıklamalarının daha fazla görülebilmesi için ön plana çıkartılacağı açıklaması benzer bir destek türüdür. Bu tip kriz dönemleri kitlelere içeriği tahrip edilmemiş gerçek bilginin hayatiyetini göstermektedir. **■**